

**«ПІДВОДНІ КАМЕНІ» ЗМІН
ДО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ****“PITFALLS” OF CHANGES TO THE CRIMINAL PROCEDURAL CODE OF UKRAINE****Семерак О.С.,***професор кафедри кримінального права
та процесу юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
Заслужений юрист України***Семерак І.О.,***кандидат юридичних наук, адвокат,
доцент кафедри кримінального права
та процесу юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,*

У статті розкрито особливості застосування змін, внесених до Кримінального процесуального кодексу України, так звана «поправка Лозового» (набудуть чинності з 16 березня 2018 року). Автор висвітлює власну позицію з приводу цих змін. Запропоновано внести зміни до Кримінального процесуального кодексу України, якими вилучити обтяжуючі процесуальні процедури під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження, застосування запобіжних заходів, проведення обшуку лише за умови реєстрації органу досудового розслідування як юридичної особи.

Ключові слова: кримінально-процесуальне законодавство, обтяжуючі процесуальні процедури, обшук, досудове розслідування.

В статье раскрыты особенности применения изменений, внесенных в Уголовный процессуальный кодекс Украины, так называемая «поправка Лозового» (вступят в силу с 16 марта 2018 г.). Автор освещает свою позицию по поводу этих изменений. Предложено внести изменения в Уголовный процессуальный кодекс Украины, устраняющие отягчающие процессуальные процедуры при применении мер обеспечения уголовного производства, применения мер, проведения обыска только при условии регистрации органа досудебного расследования как юридического лица.

Ключевые слова: уголовно-процессуальное законодательство, отягчающие процессуальные процедуры, обыск, досудебное расследование.

The article reveals the peculiarities of the application of changes made to the Criminal Procedural Code of Ukraine, the so-called "Lozovoy Amendment" (will come into force on March 16, 2018). The author highlights his own position regarding these changes. It is proposed to amend the Criminal Procedural Code of Ukraine to eliminate aggravating procedural procedures when applying measures to ensure criminal proceedings, the use of preventive measures, and conducting a search only if the pre-trial investigation body is registered as a legal entity.

Key words: criminal procedural law, aggravating procedural procedures, search, pre-trial investigation.

Постановка проблеми. З 16 березня 2018 року набудуть чинності зміни, внесені до Кримінального процесуального кодексу України, так звана «поправка Лозового», що може спричинити деякі проблеми, які виникнуть на практиці.

Мета статті – розкрити особливості застосування змін, внесених до Кримінального процесуального кодексу України, висвітлити власну позицію з приводу цих змін, запропонувати внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України, якими вилучити обтяжуючі процесуальні процедури під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження, застосування запобіжних заходів, проведення обшуку лише за умови реєстрації органу досудового розслідування як юридичної особи.

Виклад основного матеріалу. Аналіз внесених змін дає підстави окреслити наступні гострі проблеми, які виникнуть на практиці.

1. Згідно з п. 2 ст. 132 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) слідчий може клопотати перед судом про застосування заходів забез-

печення кримінального провадження (відсторонення від посади, тимчасовий доступ до речей і документів, тимчасове вилучення майна, арешт майна, затримання особи, запобіжні заходи) лише за умови, що орган досудового розслідування в межах територіальної юрисдикції місцевого суду зареєстрований як *юридична особа*. В дійсності переважна більшість органів досудового розслідування в Україні не зареєстрована. Єдиною зареєстрованою юридичною особою, де знаходиться орган досудового розслідування, є Головне управління Національної поліції в областях. Тепер, за ще чинним КПК, клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження на підставі ухвали слідчого судді подається до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування. Це означає, що клопотання слідчих з усієї області зможуть бути розглянуті лише в суді обласного центру, а, наприклад, клопотання НАБУ чи Державного бюро розслідування з усієї України можуть бути розглянуті лише в місті Києві, тобто за місцем реєстрації юридичної особи.

2. Статтею 184 ч. 1 КПК в новій редакції встановлено, що клопотання слідчого, прокурора про застосування запобіжного заходу (наприклад, застава, домашній арешт або тримання під вартою) також буде подаватися до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться (зареєстрований) орган досудового розслідування як *юридична особа*.

3. Суттєво ускладнюється порядок проведення обшуку, оскільки ст.ст. 234 і 236 КПК викладені в новій редакції. Знову ж таки, обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться (зареєстрований) орган досудового розслідування як *юридична особа*. Відтепер для отримання дозволу слідчого судді на обшук слідчий повинен додатково обґрунтувати, що доступ до речей, документів або відомостей, які можуть у них міститися, неможливо отримати органом досудового розслідування в добровільному порядку шляхом витребування речей, документів, відомостей або за допомогою інших слідчих дій, передбачених КПК, а доступ до осіб, яких планується відшукати, – за допомогою інших слідчих дій, передбачених КПК. Слідчий суддя відмовляє в задоволенні клопотання про обшук, якщо прокурор, слідчий, крім інших обставин, не доведе, що обшук є найбільш *доцільним та ефективним способом* відшукування та вилучення речей і документів, які мають значення для досудового розслідування, встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб, а також заходом, пропорційним втручанням в особисте і сімейне життя особи. Більше того, в разі відмови в задоволенні клопотання про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи слідчий, прокурор не має права повторно звертатися до слідчого судді з клопотанням про дозвіл на обшук того самого житла чи іншого володіння особи, якщо в клопотанні не зазначені *нові обставини*, які не розглядалися слідчим суддею. Виникають питання, за якими критеріями визначити, що є *пропорційним*, а що – ні, та які обставини вважаються *новими*, що вважається *доцільним*, а що – *ефективним*. Практика свідчить, що раптово проведений обшук – запорука успіху. Однак якщо особа наполягатиме на його проведенні в присутності адвоката, то в передбачений триденний термін для його явки особа може позбутися документів, наркотичних засобів або інших речей, які розшуковують.

4. КПК передбачено, що експертиза тепер буде призначатися лише за дорученням слідчого судді чи суду, а не за зверненням сторони кримінального провадження, як було раніше. Це призведе до валу клопотань до слідчих суддів про проведення експертизи і, як наслідок, до затягування строків кримінального провадження, а в перспективі – й до невинного його закриття. Крім того, оскільки слідчий суддя *самостійно* визначає експерта, якого необхідно залучити, або експертну установу, якій необхідно доручити проведення експертизи, то звідси випливає, що слідчий суддя чи суд, на наш погляд, ведуть пошук доказів, що їм невластиво. В цьому випадку також

строки досудового розслідування суттєво затягуються. Одна сторона питання, коли експертиза самостійно проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або сторони захисту, і зовсім інша – довести слідчому чи суду підстави для її проведення.

5. Передбачається можливість закрити кримінальне провадження також у разі, коли строк досудового розслідування, визначений статтею 219 КПК, закінчився, та жодній особі не було повідомлено про підозру. Зокрема, за оцінками Д. Монастирського, внаслідок пропуску строків можуть бути закриті 500–800 тисяч кримінальних проваджень. Оскільки строк із дня винесення постанови про зупинення кримінального провадження до дня її скасування слідчим суддею включається в зазначені строки, то *підозрюваному стає вигідно переховуватися від слідства і суду*. Наразі лише у справах Євромайдану, які веде департамент спеціальних розслідувань ГПУ, перебуває в розшуку біля ста осіб.

Значно ускладнена процедура продовження строків досудового розслідування. Глава 24 КПК доповнена статтею 297¹, яка передбачає, що в клопотанні про продовження строку досудового розслідування *до повідомлення особі про підозру*, зокрема зазначаються:

- всі слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії, проведені під час кримінального провадження;
 - обставини, що перешкоджали здійснити інші необхідні процесуальні дії раніше;
 - строк, необхідний для проведення або завершення процесуальних дій;
 - інші відомості, що обґрунтовують необхідність продовження строку досудового розслідування.
- У клопотанні про продовження строку досудового розслідування *після повідомлення особі про підозру*, зокрема зазначаються:
- суть повідомленої підозри і правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, у вчиненні якого підозрюється особа;
 - посилення на докази, якими обґрунтовується підозра;
 - процесуальні дії, проведення або завершення яких потребує додаткового часу;
 - значення результатів цих процесуальних дій для судового розгляду;
 - строк, необхідний для проведення або завершення процесуальних дій;
 - обставини, що перешкоджали здійснити ці процесуальні дії раніше.

До клопотання також мають бути додані оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими прокурор, слідчий обґрунтовує доводи клопотання, а також витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання. При цьому слідчий, прокурор зобов'язані зазначити у відповідному клопотанні найкоротший строк, достатній для потреб досудового розслідування.

Слідчий суддя, встановивши, що клопотання подано без додержання вказаних вимог, повертає його прокурору, слідчому, про що постановляє ухвалу.

І насамкінець, слідчий суддя вправі відмовити в задоволенні клопотання про продовження строку досудового розслідування до повідомлення особи про підозру в разі його *протиправності та необґрунтованості*.

Крім вже зазначених підстав, слідчий суддя відмовляє в задоволенні клопотання про продовження строку досудового розслідування після повідомлення особі про підозру, якщо слідчий не доведе, що додатковий строк необхідний для отримання доказів, які можуть бути використані під час судового розгляду, або для проведення и завершення проведення експертизи, за умови, що ці дії не могли бути здійснені чи завершені раніше з об'єктивних причин, а також якщо досліджені під час вирішення цього питання обставини свідчать про відсутність достатніх підстав вважати, що сталася подія кримінального правопорушення, яка дала підстави для повідомлення про підозру, та/або підозрюваний причетний до цієї події кримінального правопорушення.

Ухвала слідчого судді, прийнята за результатами розгляду клопотання про продовження строку досудового розслідування, оскарженню не підлягає.

Висновки. З огляду на вищевикладене є всі підстави вважати, що вказані процесуальні зміни переобтяжені ускладненими процедурами, додержання яких неможливе. Все це негативно позначиться на діяльності органів досудового розслідування.

Який вихід? Внести нові зміни до Кримінального процесуального кодексу України, якими вилучити обтяжуючі процесуальні процедури під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження, застосування запобіжних заходів, проведення обшуку лише за умови реєстрації органу досудового розслідування як юридичної особи, – це по-перше. По-друге, встановити критерії визначення «пропорційності», «новизни», «доцільності» та «ефективності» в разі відмови слідчого судді в задоволенні клопотання про обшук, адже ознакою верховенства права є права певність та визначеність становища людини в тій ситуації, в якій вона перебуває. По-третє, експертиза повинна проводитися експертом не лише за дорученням слідчого судді, але й за зверненням сторони або адвоката, який здійснює захист. По-четверте, упростити ускладнену процесуальну процедуру продовження строків досудового розслідування до повідомлення особі про підозру і після повідомлення особі про підозру.